

dištu grada, zagađen zrak, problem vodoopskrbe, pročišćavanje otpadnih voda, gradskog otpada i čistoće grada, energetika i blizina NE »Krško«.

Autorica smatra da Zagreb nije u mogućnosti, zbog financijskih razloga, izgraditi potrebne sisteme za preradu štetnih tvari koje se ispuštaju u okolinu. Također, neće se moći primjenjivati potrebne mjere sanacije sve dotad dok se ne napravi popis zagađivača u Zagrebu, što je uvjet i za izradu razrađenog plana za zaštitu okoline u gradu.

V. Uzelac se bavi pitanjima odgoja i edukativnog sustava na različitim odgojno-obrazovnim stupnjevima s obzirom na zaštitu okoline. Ona misli da odgoj za zaštitu i unapređenje okoline mora biti osnova edukativnih sustava i sredstvo promjene dosadašnjeg shvaćanja prirode kao objekta. U tom smislu ona nastoji dati neke sadržajne i načelne prijedloge u pravcu uspješnosti takvog odgoja.

Zadaci pedagogije prema okolini mogli bi se odrediti kao: poticanje i razvoj odgoja za zaštitu okoline na svim stupnjevima, te oblikovanje cjelovitog pristupa problemima okoline.

Na kraju zbornika nalazi se i bibliografija objavljenih knjiga i članaka u domaćim časopisima (koju je napravio Tomislav Murati), a koja se nastavlja na bibliografiju objavljenu u zborniku »Ekološke dileme«.

Zoran Šućur

Markov, Ju. G.

SOCIJALNAJA EKOLOGIJA

Nauka, Novosibirsk, 1986, 172 str.

Ekologija je danas veoma značajna za ukupan razvoj društva, pa je i razumljiv veliki interes i aktualnost za istraživanje ekološke problematike u gotovo svim znanstvenim disciplinama. Iako su prirodne znanosti u početku

imale dominaciju u izučavanju i rasvjetljavanju tih problema, dosta se brzo uočilo da one ne mogu dati cjelovito objašnjenje nastanka, razvoja i mogućih rješenja. Neophodne su bile društvene znanosti: ekonomija, psihologija, sociologija... Samo interdisciplinarni pristup mogao je jamčiti cjelovitije rezultate istraživanja. Pojavom socijalne ekologije ta cjelovitost je dobila novu kvalitetu.

U knjizi autora Jurija Genadeviča Markova nalazimo pokušaj teorijske uspostave socijalne ekologije kao relevantne znanstvene discipline u izučavanju ekoloških problema današnje civilizacije. U knjizi se nastoji objasniti »mjesto socijalne ekologije u općem sistemu suvremenog naučnog znanja, posebno njezin nastanak i vezu s drugim naukama« i pokušava se pokazati »složeni karakter problema socijalne ekologije te analizirati putove i načine njihovog rješavanja«. (str. 2.)

Prvi dio Markove studije uvodna su razmatranja. Poglavljem »Čovjek i kruženje materije« autor oslikava ekološku svakidašnjicu našeg vremena, dok u drugom »Socijalna ekologija: preduvjeti nastanka« pokušava dati osnovne postulate nove znanstvene discipline. Treće i četvrto poglavlje (»O nekim posebnostima uspostave socijalne ekologije kao nauke« i »Na putu k uspostavi harmonije između čovjeka i prirode«) autorova su nastojanja da se socijalna ekologija shvati kao teorija formiranja i funkcioniranja noosfere.

Najveći značaj za cjelokupni život na ovoj planeti, prema autoru, leži u održavanju nesmetanog kruženja materije. On ističe: »da uvjeti za evoluciju života na zemlji budu što povoljniji, potreban je što savršeniji sistem kruženja materije« (str. 18.) koji se ostvaruje što manjim gubljenjem pojedinih elemenata iz tog procesa. Ljudsko društvo tu se nameće kao prepreka, jer ono je do sada takav sistem koji osigurava uvjete svoga postojanja baš zahvaljujući konstantnoj promjeni i proširenju spektra apsorbirajućih resursa iz prirodne sredine pomoću rada. Analizu društva autor provodi kao analizu »socijalnog metabolizma« smatrajući ga proizvodom biosfere.

Osnovna značajka »socijalnog metabolizma« je niska ekološka efikasnost koja se ogleda u neposrednosti razaranja prirodnih resursa i svojstvima dobivenih proizvoda u njihovoj preradi. Zbog toga je i razumljiv stav da »u biosferi ne postoji takav destruktivni organizam kao što je socijalni organizam« (str. 27.) Ipak, autor je zastupnik optimističke teze te zaključuje da će »socijalni organizam«, s vremenom, pojačati svoju stabilizacijsku i kontrolirajuću funkciju u biosferi: »Društvo će biti prinuđeno uzeti na sebe regulaciju proizvodnih djelatnosti, konzumenata i samih destruktora, prije svega zbog toga kako bi uvećalo svoju produktivnost.« (str. 35.) Za bolju ekološku efikasnost društva potrebno je usavršiti sam proces »socijalnoga metabolizma« što bi se ostvarilo pomoću čovjekove kontrole svoje vlastite djelatnosti, svodenjem rasipanja energije i prirodnih resursa na minimum i stavljanjem pod kontrolu maksimuma odbacivanja otpada u okolinu. Iz ovakve analize slijedi i nova zadaća socijalne ekologije koja podrazumijeva jednako tretiranje oba elementa ovoga odnosa. Ona bi se trebala baviti problemima međusobnog organiziranja društva i prirodne sredine, tj. »cjelokupnim formiranjem noosfere« (str. 38.)

U nastavku autor analizira odnos socijalne ekologije i drugih znanosti, specifičnosti koje iz toga proizlaze i međusobnu povezanost. Navodeći mišljenja nekih teoretičara, najvećim dijelom iz SSSR-a, on uspostavlja tezu o interdisciplinarnosti socijalne ekologije, ali na jedan osobit način. Za Markova je socijalna ekologija takva znanost koja objedinjuje znanja svih drugih disciplina iz ove problematike, ona je sintetička znanost. Na jednom mjestu on kaže: »Interdisciplinarni stupanj predstavlja socijalnu ekologiju kao sintetičku nauku koja je povezana s dvostrukim vezama s disciplinama nižeg stupnja« (str. 66.) Socijalnu ekologiju Markov shvaća i na disciplinarnom stupnju, a onda se tu radi o pojedinim disciplinama kao što su: »teorija zaštite žive prirode«, »ekologija«, »konstruktivna geografija« i »humana ekologija«.

Problem specijalizacije kadrova za ekološku problematiku autor rješava uspostavom novog sistema ekološkog obrazovanja koji bi podrazumijevao stvaranje međufakultetskih katedri s no-

vim programima poduke specijalista u kojima bi humanistički ton bio dominantan.

U zadnjem poglavlju svoje knjige Markov problematizira daljnji tok razvoja odnosa čovjek—priroda. Po njemu taj put trebao bi ići prema uspostavi harmonije ova dva, do sada, suprotstavljena elementa. Ali tu se postavlja pitanje kriterija i cijene koje nije beznačajno. Nije svejedno pod kakvim uvjetima se može ostvariti uspješna »proizvodnja prirode«, kako pravilno i razumno postaviti njen cilj, kakvim načinom stimulirati takve djelatnosti i koliko sve to košta.

»Ekologizacija« potreba jednog društva, koju zastupa Markov, pred već spomenutog, ovisi i o sistemu upravljanja u društvu i od kvalitete informacija. Prema autoru, neophodno je konstantno stimulirati razvoj ekoloških potreba kod ljudi, a to je najpotpunije s pravom upotrebom sistema informiranja i upravljanja. Dok informacije imaju zadatak kreiranja ekološke svijesti, dotad bi upravljanje rješavalo »optimizaciju prirodne okoline«, tj. praktično rješavanje neposrednih problema s kojima se ljudi susreću svakodnevno. Na taj način autor i socijalnu ekologiju čvrsto veže za polje praktičnosti. Ona se ne može odvojiti od životnih problema na polju praktičnosti, niti od dostignuća drugih nauka na teorijskom polju. Zbog toga su i razumljive zaključne tvrdnje Markova da socijalna ekologija ne pretendira na ulogu odvojene, izolirane nauke, jer ona to ne može, niti joj to dozvoljava sam predmet izučavanja.

Ljubo Lepir

Tone Strojín

UVOD V PRAVO OKOLJA

Delavska enotnost, Ljubljana 1987, str. 249.

»Pred nama je značajno djelo, koje govori o pravnoj uredbi odnosa između društvene cjeline i njene prirodne osnove, o zaštiti čovjekove okoline. Značajno je što obuhvaća živ odnos i aktualnu tematiku kako za gospodarstvo tako